Чурапчыга күн тахсар!

САҺА ОЛОХ

Чурапчы улууһун һаҥата

2012 сыл Тохсунньу 14 күнэ Субуота № 3 (10436)

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Олохтоох дьаһалта төрүттэммитэ 20 сыла

САРСЫҢҢЫГА ЭРЭЛ УЛАХАН

Сэбиэскэй былас эстиэҕиттэн олохтуг укулаата тосту уларыйан улуустарга (ол саҕана оройуоннарга) олохтоохдьаһалталарбаһыылыктарын аныыр буолбуттара быйыл 20 сылын туолар.

Ол бастаан даатаны Саха Республиканын Президенин 1992 сыл тохсунньу 13 күнүнээҕи тэрдүс нүөмэрэлэх Уураах тахсыбытынан аҕыйахха сөп. Бастакы Президеммит Михаил Ефимович Николаев бу Уураах эбии туспа Уураҕынан оройуоннар баһылыктарын анаммыта. Уустук кэмнэ Президент ураты суолтаны ууран уонтуттаах, салайар талланнах салайаччыларынан оройуоннары хаалтыйбыта. Ол саҕана Чурапчы оройуона уопсай дойдуга буола туран күүмэҥэйдэрин аһаан, курдаҥна баттатан олороро. 1992 сыллаахха тохсунньу 14 күнүгэр Михаил Ефимович туспа Уураахха илии баттаан, Чурапчы оройуонугар билигин бары ытыктыыр, киэн тутта аатын аатыыр киһибитин Иван Степанович Сивцевы аныыр. Бу күнтэн ыла Чурапчы улууһугар 1991 сыл бүтүүтүгэр Саха республикаҕа өссө «Сэбиэскэй» «Социалистическай» (Я-СССР) эрдэҕинэ ыҥыллыбыт «Олохтоох дьаһалталар туһунан» сокуона олохха киирбитэ.

Сорок дьон ол кэми умна быһыытыйыыттара буолуо, онтон эдэр өттө олох да билбэтэ чаҕы. Төрөө да баланча кэм аастар саныырга ыарахан сыллар этилэр. Олох хайа диэки салаллыахтаах бүтүн дойду үрдүнэн буккулуу бара турара. Үп - ас хырыымчыга, экономика сатарыйыыта, социальнай политика тохтоон туруута тыа сирин олохтоохторуттан икки бүк охсуулаах. Ол быһаарыллыах кэмнэр саҥа тэриллибит олохтоох дьаһалталар баһылыктарын иннигэр уустук соруктары туруоралара. Биһиги улууспут билигин сүөһүнэн, сылгынан туруктаах олоҕу туран олорор сиргэстибэт акылаата өчүлорго олохтоммута, билигин сайдыыбыт олуга ол кэмнэ уруллубута. Бастаан туран баар баайбытын: сүөһүбүтүн, сылгыбытын ардыыларга, иллэҥ хаалбыппыт улахан ситиһиибит буолар. Дьиэ кэргэн туруктаах буолуутуттараналполитикаҕытыттан социальнай өттүнэн көмүскэлээх буолуу тэриллибитэ. Улууска баар барыы тэриллэрэн сайдыы тула түмүү саҕаламмыта. Ол түмүгэр бүтүн Республиканааҕы улахан күрэхтэһиини – спартакиаланы үрдүк таһымнаах ыыппыппыт. Манна бастакы баһылыкпыт Иван Степанович Сивцев ыыппыт үлэтэ, онтобут үтүөтэ сүгүн.

Билигин, уруккуну аҕыс кэнсиэлиигэ, аҕыйах тылынан эрэ саҥаан аахар эбит буоллахпытына, өчүлорго балаһыанна олус ыарахан. Саҥа тэриллибит олохтоох дьаһалталар үлэлэригэр үөһэттэн быһаччы ыйыы-кэрдии суох. Үтүө оттуулар оройуон баһылыга, салайаччылара бэйэлэрэ өркөн ойдуруннэн, түмсүүлээх суболоруннан сайдыыта, туруктаах буолуута суол солоон балаһыанна туһугар, инники үлэ хайысхаҕа, ис туругуна торумнанара. Бүтүн улуус дьыалата, онуо тэнэ дьонун-сэргэтин туруктаах олоҕо быһаарыллара. Биһиги улууспут дьолугар баһылыкпытыгар табыллыыбыппыт. Үлэбитигэр-хамнаспытынан саналыы сыһыаннаһыыта биэтэк киирбитэ бүтүн Республика холобур оногостор улууһа буолары ситиспиппит. Онон бастакы баһылыкпытын Иван Степанович Сивцевы киэн тутта, ытыктыы ахтабыт, үлэлээн аастыт үлэтин холобур оногостобут.

Салгыы улууһу сайыннаран үлэлээн аастыт баһылыктарбытын, бу 20 сыллаах бөлүөҥ даатанан, ахтан-саная кэлэр тоҕостоох. Алексей Алексеевич Шадрин Республиканы ыытыктанар, куруук холобур туттуллар баһылык, салайаччы этэ. Кини оногобут үлэтэ, тэрийбит саҕалааһыннара улуус сайдыыгыгар дьоһуннаах олук буолаллар. Үйүс баһылыгынан сатабыллаах салаһыылаах, баттаммалаах баһылыктыт Иннокентий Николаевич Аммосов буолар. Кини үлэлии олордоҕуна бүтүн Россия үрдүнэн олохтоох дьаһалталары муниципальнайтэриллиилэргэдылы сайыннараллар. Онон олохтоох бэйэни салайыыны биэтик киирэн үлэ - хамнас тэрээһиниэ, улуус уонна нэһилиэктэр салаллыылара норуоттан тахсыыта, тирэх ыныыта өссө кэҥиир. Иннокентий Николаевич бу «бэйэни салайыыны» диэн саҥа саҕалааһыны улууска олус кэдьүүстээхтик тэрийбитэ. Түмүүнү, сомоҕолоһуону олохтоон бары кэриэтэ хайысхаларга үлэ күүстүү оргуйбута.

Баһылыктары тэҥэ сайдыыны салайсыбыт дьоммутун, үлэлээн аастыт улуус Мунньаҕын Прелседателлэриин киэн тутта аатарын аатыыбыт. Ол курдук, А.Р.Сарҥыдаев, В.И.Новгородов, М.Д.Гуляев, Г.В.Смирников үлэлээн аастыт үлэлэриин сүгүн суоллаата, киэн хабаана сохторор эрэ. Улуус туһугар билиитин даҕаны үлэлии - хамсыы сыдьаар депутаттарбыт С.Д.Васильева, И.Г. Макарова уонна кинилэр коллеталара иннинэ сайдыыбыттар кырата суох кылаатаахтарын махтана саныыбыт. Бүтүн бэлиитэннээх баҕарыылар таһаарылаахтык, өр сылларга үлэлээн аастыт нэһилиэк баһылыктарын: М.Д.Николаев, И.И.Филиппов, У.Н.Атласова, В.М.Тимофеев, И.П.Игнатьев уонна да атыттар аатарын биһиги киэн тутта, холобур оногото аатыыбыт. Кинилэр үлэлээн кэлбит таһымнарын өссө таһааран биллиэхтэр баһылыктарбыт И.И.Оконешников, К.И.Пермяков, Т.В.Адамова уонна да атыттар республиканы Чурапчыны аатырдаллар, иннинэ үлэҕэ сирдьит буолаллар.

Улууспут баһылыга С.И.Яковлев, Мунньаҕын Прелседателэ В.В.Гуляев, улуус уонна нэһилиэктэр депутаттара, нэһилиэктэр баһылыктара, барыы тэриллэрэ салайаччылара, коллективтара ситиһиллибити салгыы сайыннарарга улахан этиэтиэстээх үлэни тэрийэн, иитэн - саҕалаан сылдьыаллара махталлаах. Быйылгы сыл былаана сүүрэн, эйбэх үлэ тэриллиэхтээх, улахан түмсүү салаллыахтаах. Бу сыл соруктарын этэҥнэ толордохпутуна уонунан сылларгa иннинэ түһүөхтээхпит, үүнүүбүт - сайдыыбыт бэлиэхэннык барыыстаах, олох ураты үрдүк таһымна тиэтэхтаахпыт. Соруктар уустуктар, бириэмэ эмиэ ыардыгыттаах ол эрээри түмсүүлээх үлэ туһу ситиспэтэҕэй, чурапчылар туһу кылайбатахпыт.

Этэргэ добоҥ эрээри бу 20 сыл устата эйбэх үлэ кыаҕа тутуллуна, ирдэс күүмэҥэйдэр, ыарахаттар сатабыллаахтык туоратыллыыллар. Олохтут укулаата уларыйар, ыҥыллыы-тоҕуллуу кэмин этэҥнэ ааһан, билиитин дьэ биэтэ туруктаах, сарсыҥҥыга эрэлээх олох кэллэ. Биһиги улуус республиканы иннинэ күөнүгэ сылдьар улуус буолабыт, курдук үтүө холобур оногостоллор, өрдүк да саҥаччалар эйбэхтэр. Онон бу бөлүөҥ дааталаах сылга өссө өрөйөн-чөрөйөн биэриэхэх, өссө таһаарыылаахтык үлэлиэхэх - хамсыахха, өссө биир ныытыл буола түмүүхэх.

А. ЗАХАРОВ.

Сиэр-туом

ТОХСУННЬУ – ТАҢХА ХААН ЫЙА

Бу ый бүтэй кэм. Аам-даан тымныы саамай ороҕо, харгы бүрүкүүр. Бу кэмнэ өбүгэлэрбит харгы ороҕуттар, дыыл быыһыгар бит-билгэ көбөр диэн итэҕэйэллэр эбит. Итти курдук таҥхаланыы диэн үөскүөбит. Тохсунньу ый Таҥха Хаан таҥаралаах. Бу ыйга таҥха, үөрэх уонна өтө көрөөччү диэн эйгэлэр сөп түбэһэллэр.

Таҥха диэн дьыаланы таайыы. Орто дойдуга бастакы таҥаһыт Сээркээн Сэйэн эбит.

Итэрдэ быыһыгынан кайы 3 таҥхалаах. Ол курдук, I-кы таҥха түһэн кэнэ орто дойдуга киирэр онторууламмыт, II-с таҥха түһэн кэнэ телкөтө онтоҕуллар, III-с таҥха түһэн кэнэ Орто дойдуга тэрээн төбөгүн ороҕуонан түһэр. Тереебүтүн 3 күнүн иһигэр обуу-бөлиҥкоҕолоҥкэтэн, оҕоҕоҕолоҕун суруйан, Дьыыла кинигэлэргэ киллэрэн хабыйаллар эбит. Кэнэ үтүө олоҕо Үрүҥ сурук, таннары олоҕо Хара сурук буолар эбит. Бу суруктарын ханныы ардыларга кэнэ бэйэтиттэн тутулуктаах эбит.

Дьэ ол иһин үрүҥ суруту ере кэлэрэн биэрэллэри, хара суруту Дьабыҥҥа кэтэтэллэри аҥыс онтоҕуллан кэрэбэт кэскили онгостуохтаах эбиппит.

– Үөрэх. Үөрэх тоҕо Үрүҥ Айыы тойон бойытэ эбит. Орто дойдуга үөрэҕи эмиэ Сээркээн Сэйэн олохтообут, оттон сахаларга Айыы үөрэҕин Эллэй Боотур олохтообут эбит.

– Өтө көрөөччү тоҕо – Дьылга Хаан. Бу дьоҕуру орто дойдуга эмиэ Сээркээн Сэйэн түһэрбит.

Тохсунньу ый ытык аймаҥнаатын Өксөкүлүөк Өлөксөй "Ойуун түүтэ" диэн ытык аймаҥнаҕа буолар. Бу поэма 1912 с. суруллубута, маннык саха олоҕун өтө көрүү сурук буолбут.

Тоҕо бу ыйга өбүгэлэрбит Таҥха оонньуулаах эбиллэй? Тымныы ороҕуттар, күн мунтуур кыгыабыт кэмнэрэ, кыыл, сүүрэр-көтөр барыта утуйар турукка киирэр. Кэнэ эҥэ-сиинэ уларыйар. Итиннэк турукка сылдьан кэнэ өйүн-санаатын түгэҕэр бүтэ сылдьар сэрэйии, таайыы уһуктар, кэнэ сэрэнэр, дьаарыстар буолар. Дьэ бу кэмнэ өбүгэлэрбит саҥаалаан бөҕөхсүтэр бөлүөҥ онгостон күүс-күүгэх ылаллар эбит.

Дьэ, бу үгэйи оро тутан Арчы дьиэтигэр тохсунньу ый 16, 17, 18 күннэригэр таҥха оонньуулара ыытыллыахтара.

Таайтарыыллаах иннинэбитин өтө көрөргө кумаҕыттан кырыйан, хаартыынан сэрэбиэйдээн, Күн Куйаарыма кинигэлэриттэн, хаартыынан билгэлээйии, түүлүбитин тойоннооһун, бинилгэх көрүүтэ, бүрүс сүүрүүтэ, кэрэйит кизргэлэриттэн билгэ уолда ыытыллыахтара.

Ummut дьыҥбыт үтүө
бөлүөн,
Үтүө саҥа өрөкөйү
туттардын,
Иннинэ күлүктүт кэтэхтэн
истин.
Айыы суола бийиэн
туоһутуттар ардыгар истин,
Ийэ кунпут эчирэҕэйиэн,
Сааһын кунпут салаайдыын,
Бөҕөр кунпут бөлүгүйдүүн,
Айыы аттыгынан
дьоҕоланыаҕыт.
Күн сулуҥуоругун
көмүскэнэҕин.
Айыы сырдыгынан
сылдьыннаҕыҥ!
Дьэ!

Н.М. ЗАБОЛОЦКАЯ,
Арчы дьиэтин директора.

Пенсионнай фонд иһитиннэрэр

540 ЫЫАЛ ОЛОРОР УСУЛУОБУЙААЛАРЫН ТУПСАРДЫЛАР

Чурапчы улууһугар уопсайа 1083 ийэ (дьиэ кэргэн) сертификата бэриллиннэ. Олортон 2006с. ахсынньы 29 күнүнээҕи 256 №-дээх ФС олохтоо киириэҥиттэн 540 ыаал ийэ капиталынан олорор усулуобуйаларын тупсардылар. Ол курдук 382 ыаал дьиэ тутарга, атыылаһарга ыыллыбыт кредиттэрин толоостулар, 158 ыаал дьиэ атыылаһарга, тутарга уонна 2007 сыл кэнниттэн бойдэрин кыахтарынан туппут дьиэлэрин ороскуотун компенсациллыырга туһаннылар.

2012 сыл тохсунньу 1 күнүттэн 2011с. сэтинньи 30 күнүнээҕи 371 №-дээх ФС 10 ыстатыйатыгар олоҕуран, ийэ (дьиэ кэргэн) капитала 6% үрдээн 387640,30 солк. тэҥнэстэ. Эрдэ бэлиэ кэмнээх төлөбүрүнэн аҥыс кэмнэ туһаммыттарга капитал кээмэйэ маннык буолар:

– 2009 сылта бэлиэ кэмнээх төлөбүрү ол эбэтэр 12000 солк. туһаммыт ыаал киэнэ 372738,80 солк. тэҥнэтэр;

–2010 сылта бэлиэ кэмнээх төлөбүрүнэн туһаммыттарга 374093,53 солк.;

–2011 сылта төлөбүрүнэн туһаммыттарга 374920,30 солк.;

–2009-2010 сс. туһаммыттарга 359192,00 солк.;

–2010 сылта иккитэ төлөбүрүнэн туһаммыттарга 360 546,73 солк.;

–2009 с. уонна 2011 с. төлөбүрү туһаммыт ыаал киэнэ 360 018,80 солк.;

–2010-2011сс. бэлиэ кэмнээх төлөбүрү туһаммыттарга 361373,53 солк.тэҥнэтэр.

С.Н.МАКАРОВА,
РФ Пенсионнай фондын Чурапчы улууһунааҕы управлениетын старшай спеціалиһа.

Полиция мунньуга

ГРАЖДАННАРЫ КЫТТА ҮЛЭЛЭҺЭБИТ

Россия Иҥ дьыалаҕа министерствотын 2006 сыл балаҕан ыйын 22 күнүнээҕи 790 №-дээх бириэмэһигэр Россия ИДьМ систематыгар гражданнары кытта үлэ инструкцията ыыллан турар. Оннооҕор этиллэриттэн, гражданнар суруктара регистрацилааныахтаахтар уонна учуокка ылыллыахтаахтар уонна үс күн иһиннэн этиитэннэриэхтээхтэр. Гражданнары туох бойдэрин приемнуур үлэни салайаччылар толороллор, онуоха анал график олохтонуохтаах. Гражданнар суруктара үнсүүлээх да, этиилээх да, сурутуохан да, тылынан да буолуон сөп. Салайаччыларга киирэргэ бастаан дьааланы толоруу уонна режим бөлөҕүн инспектора Венера Михайловна Евграфовааҕа регистрацилаан баран киирэргит көҥүлэнэр. Салайаччыга эрдэттэн уочараттаан суруйтарыаххытын эмиэ сөп.

Улуус гражданнарын приемнуулар:

–«Чурапчыгааҕы» муниципаллар икки ардыларынааҕы отдел начальника полиция подполковника Дьячковскай Константин Дмитриевич – бэнидиэннык күн 17-19 ч.;

–Начальника солбуйаччы, полиция начальника полиция подполковника Борисов Валентин Семенович – оптуорунньук 16 - 18 ч. уонна чэппиэрэгэ 10-12 ч. диэри;

–Начальника уопсай боппуруоспарга солбуйаачча ис сулуусна капитана Торговкин Павел Николаевич – бэтинсэ 17-19 ч. уонна субуота 10-12 ч.;

– Отдел начальникын солбуйаачча, следственнай отделениетын начальника, юстиция майора Федотова Ольга Николаевна – бэнидиэнныккэ 15-17 ч. уонна бэтинсэҕэ 18-20 ч.

Чурапчы улууһун иһигэр олорор бүлүү саалаах дьон истиилэригэр!

"Чурапчыгааҕы" муниципаллар икки ардыларынааҕы отдел бүлүү бырааб ылатын кэһэн саалаарын быдьыалыыт дьону кэлэн саалаарын ыларыгар ынырар.

Саалары ыларга ирдэнэр:

1. Саа көҥүлэ.
2. Паспорт.

Ыыллыбатах саалар утилизацияҕа (суох оҥоҕуллуута) ыытыллаллар.

ПРЕСС-КИИН.

ҮЛЭҮӨ ЫҢЫРАБЫТ

- РФ Иҥ дьыалаҕа министерствотын «Поощрение в службе в органах внутренних дел» Сокуонун 8-с ыстатыйаларын иҥ дьыала органнарыгар сулуусналаах ыллыы усулуобуйалара ыыллан туралар. Оннооҕоргоо, полицияҕа 35-гэр диэри саастаах оҕуттан тутуллуна суох, үрдүк юридическай үөрэхтээх, дорообуйдыыллан, тус, дьыалабыай хаачыстыбаларынан этиилиэр эр дьон киириэхтэрин сөп.

«Чурапчыгааҕы» муниципаллар икки ардыларынааҕы отделга Чурапчы уонна Таатта улуустара киирэллэр. Күн бүтүн отдел маннык вакансиялары нэһилиэннэрэ биллэрэр:

1. Полиция старшай участковай уполномоченнайа: Чурапчыга - 1;
2. Полиция участковай уполномоченнайа: Чурапчыга – 3, Таатта – 1;
3. Отдел начальникын көмөлөөччүтэ, оперативнай дьыһыырунай: Чурапчыга – 1;
4. ГИБДД отделениетын ДПС инспектора: Таатта – 2, Чурапчыга - 1;
5. Полицейскай, полицейскай-суоттар: Чурапчыга – 1;
6. Уорбаланааччылары уонна буруйдаахтары ардыылар уонна конвойдуур полицейскай: Таатта – 1;
7. Холуобунай ирдэбил бөлөҕө: Таатта – 1;
8. Бухгалтер (гражданскай ыйыт): Чурапчыга – 1.

Вакансиялары интэриэйиргэбитгэр отделга кэлэн эбэтэр 41-489 тел. биллэрэргитигэр.

В.Д.СКРЯБИНА,
«Чурапчыгааҕы» муниципаллар икки ардыларынааҕы отдел начальникын личнэй составы кытта үлэҕэ көмөлөөччүтэ, ис сулуусна капитана.

"ЧУРАПЧЫ УЛУУЬА (ОРОЙУОНА)" МУНИЦИПАЛЬНАЙ ТЭРИЛЛИИ БАҺЫЛЫГЫН 2011 СЫЛ ТҮМҮГҮНЭН ҮЛЭТИН ОТЧУОТА

Чурапчы улууһугар 2011 сыл Тыа хаһаайыстыбатын сылайан биллэриллибит. Улуус дьаһалатын үлэтин сүрүн сыалынан-соруктуран улуус экономикатын бөдөрөөһүнүгэр, тыа хаһаайыстыбатын салаалыар экспериментальнай улуус буолларбыт бириэмиэтин сайдыытын сүрүннэрин кэлтэрии. Саха Республикатын Президиумун (Ил Түмэн) Государственнай Мунньахтар туһаайыыта 2010 сыл сэтинньи ый 10 күнүнэрэ анал сурукка олоҕуран кыра уонна дьоҥҥо предпринимательствоны сайыннарыыга, дьон олоҕун уйутун туһугарга, тыа хаһаайыстыбатын онгорон таһаарааччыларын өйүүр сыалтан олохтоох бюджеттыйыыны ыытыы сыалтар, хотуту улуустарга бөҕөргөтүү 2011 сыл сэтинньи 17 күнүгэр Саха Республикатын Правительствотын Экономическай Сэбиэдиссэйэ көрүүгэр саҥа «Территория кластерного развития товарного рынка и услуг на 2011–2015 гг.» муниципальнай программа киэҥэн обуулэтин ыытыыгар, 2013 сылга бюджаары турар XIX-с «Маҥчаары оонньуулаах» үрдүк тэрээһиннээхтик ыытыыга республика бюджетиттэн 2 млрд. 380 мил. солк. көрүллүүгүн сөбүлүүр, Боотуруускай улууһа тэриллибитэ 375 сылыгар анаммыт тэрээһиннэри үлэлэри ыытыыга туһаайыа. 2010 сыл ыам ыйын 8 күнүнэрэ 83 №-дээх «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской федерации в связи с совершенствованием правового положения государственных (муниципальных) учреждений» федеральнай сокуону 2012 сылтан олохтоох биллиҥнэр бэлэмнэниэн үлэлэр тэрээһиннэхтик барыа, 2010 сыл түмүгүнэн сүрүн экономическай көрдөрүүлэргэ таһаарыылаахтык үлэлээн Чурапчы улууһа республикаҕа 2-с миэстэҕэ тиксибитэ 2011 сылга баһылаппыт 1 900,0 тыс. солк. грант ылан көмө ситиһиилэрэ сылы түмүктээтибит.

Муниципальный тэриллии «Чурапчы улууһа (оройуона)» 2011 сылларга бюджета улуус Мунньахтан сэбиэтин быһаарыытынан ахсыннды 29 күнүн 2010 сыл 239 №-дээх XXX сессиятын бигэргэммитэ. Уопсайа дохуоттуур чааһа 1 492399,4 тыс.солк. Сыл устата улуус бюджетин чуолкайдаһын түмүгэр 1 641105,8 тыс.солк.буолла, от ыйыттан нолуок киирбитин быланнамыыт суммата 80 740,8 тыс. солк. Уопсайа 2011 сыл түмүгүнэн нолуок киирбитэ 82 740,8 тыс. солк. тэҥнэстэ ((102,4 %). Биллэн турар, нолуоктан киирэр дохуот үүнэ чаһын үлэлэтэр дохуоттарыттан тутуллар нолуок киирбитэ ылар (48 %) маны таһынан социальнай төлөбүрдэр (от ыйыгар пенсия, социальнай пособиелар, стипендиялар уонна да атын), предпринимателлэр төлүүр нолуоктарыттан уонна да атын нолуоктар буоллалар. Нолуоктан ураты дохуоттар быланнаммыт сумматтан аҕары барыларын суотулар дохуот киирбитин уонсай быланна ыары туолла. 2011 сылга биэрэммит быланан суммата 2 985,6 тыс. солк. эҥ, онтон дохуот киирбитэ 12 098,3 тыс. солк. тэҥнэстэ, от эбэтэр 9 112,7 тыс.солк. ыары киирбэх. Сүрүннэрэн земельнай участоктарды арендалыыллаан уонна истараат төлөбүрүттэн киирдэ.

Аастыт сыл түмүгүнэн уонсайа улуус бюджетин ороскуотуур чааһа 1 512189,1 тыс.солк. быланнаан турар, сыл устата государственнай бюджеттэн 157 706,45 тыс. солк. эбии кэлтэ, от ыйыттан бюджет тыырылыыта: уорох салаата – 54,4%, дорообуйа хаҥыстабыла уонна спорт – 6,3 %, культура – 2,1%, национальнай экономика–14,5%, социальнай политика – 5,9%, общегосударственнай бөлүүрүөскэ – 2,9%, ОДьКХ – 0,7% уол.дьаһалалар.

Чурапчы улууһугар 2011 сылга ыытыллыбыт розничнай эрэлгэ 1114136,4 тыс.солк. тэҥнэстэ, аастыт сылга тэҥнэтэлээх 107,4 % уларта. Биир кишиэхэ тиксэриэн аналы-эрэнэн хаамыыта 34459,7 солк. буолла, аастыт сылга тэҥнэтэлээх 106,0 % уларта. Экономикэ барыа хайысхаларыгар бөлөх уонна орто тэриллэриттэн 127715,1 тыс. солк. таһаарыы таһыынна, 24835,8 тыс. тонна-км грузооборот онгоһуллуна.

Бөлөх уонна орто тэриллэр үлэйиттэрин ыйдааҕы орто хамыыстара 11 ый түмүгүнэн 18763,4 солк. тэҥнэхтэ. Итиэ аастыт сыл тыҥааннаах хаммааннаан 111,3 % солк. үрдүөт. Пенсия орто хаммааҥа 9,8 тыс.солк. тэҥнэстэ. 2011 сыл 11 ыйынан Чурапчы улууһун нэйилэнньотун аҕыстана 20458 киһиэхэ тэҥнэстэ. 2011 сыл тохсунньу маҥнайгы күнүнэҕи турутунан улууска үлэлиэн сөптөөх киһи аҕыстана 8491, от ыйыттан 7398 үчүгэй сылдьыбат, үлэтэ суох 1093 киһи, от ыйыттан 730 дьаһыктаах буолуу кинигэлэр учуокка турар пособие ылыллыа. Улууска 5453 пенсиэнэр баар, от ыйыттан үлэлиирэ 2437 пенсиэнэр.

2011 сылга биир киһиэхэ тиксэриэнэн хаҥыстан дохуот ортотунан 12071,3 солк. тэҥнэстэ, Нэйилэнньэ дохуота 2010 сылы кытта тэҥнэтэн хаалбыта 109,1 % уларта. Биллэн турар, нэйилэнньэҕэ дохуотун үүнэ өттүн үлэйиттэр хамыыстара ылар. Саха Республикатын Правительствота Чурапчы улууһугар 19 көрүүн онгорон таһаарар бөдөрөөһүнү, мэнэ суоҕу, сылгыны, сибиинньэ уонна дьиэ кэпсүүн тобуктан аҕыстаннар, 8 көрүүн тыа хаһаайыстыбата онгорон таһаарар бөдөрөөһүнүттан, улууска онгоһуллар потребительскай табаарга, от ыйыгар эҥкэ, туттар малга-сатыы уонна төлөбүрдээх онголлөрө (дьиэлэбэй мас соҕотоҕолаах, пиломатериал онгоһуллар, кирпичиэ, эт уонна үрүҥ ас онгоһуллар, (промышленнай забой), үүт онгоһуктарта, ардыыта, хлебнайа, кондитерскай онгоһуктарга) быланнары тиэрдэр уонна туолуутун ыытар.

2011 сылга киһиэн уонна хлебобулочнай онгоһуктар кэлиитин кэмиэ сыл аҕыан онгоһуллан тахсыыта кэччэйэн ыйэр, от курдук быланан туолуута 84,6% тэҥнэстэ.

ТЫА ХАҺААЙЫСТЫБАТА

Улуус экономикатыгар тыа хаһаайыстыбатынан дьаһыктаныы сүрүн миэстэлэр ылар. Республикаҕа тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыыга Чурапчы аймаҕа ыйыыны ылар. Тыа хаһаайыстыбалара аналлаах сир 133,3 тыс.гектар, от ыйыттан 6,3% быһыына, 42,1% өтүүр сир, 52% мэччирэҥ сирэ баар.

Бөлүүгүн тыа хаһаайыстыбатын иккэ улахан – "Чыаллара" ТХПК (тыа хаһаайыстыбатын бөдөрөөһүктэрэн онгоруу, кыыллы иитии, суоҕуну, сылгыны иитии), «Мынаҕайы» ТХПК (тыа хаһаайыстыбатын бөдөрөөһүктэрэ, суоҕуну, сылгыны иитии, бөрдүк, оҕуруот аһа үүнүүлэрэ), «Баарамат» НТХПК (сылгы иитиитэ), 22 сылгы кооператыва, 22 суоҕу кооператыва, 16 кредитнай кооператыв, 267 бааһынай хаһаайыстыба, 1200-тэн таҕыс чаһынай ыаллар, тыа хаһаайыстыбатын бөдөрөөһүктүйэ перерабатываһыыларын «Чурапчы» ТХПК, «Маарыкчан» ПО, тыа хаһаайыстыбатын тэриллэрин хаччыйыыга «Сельхозхим» ХЭО, «Мелиоратор» ААО, «Сааргы» ХЭО, ветеринарнай управление дьаһыктаналлар.

«Саха Республикатын тыа сирин социальнай-экономическай сайдыыта 2007–2011сс.» программатын чэрчитинэн суоҕу иитиитин сүрүн сорудуттан эт, үүт табаарынай бөдөрөөһүктүйэ үрдэтии, суоҕу-сылгы төбөтүн эбэтии буолар.

2011 сыл түмүгүнэн улуус үрдүгүн 26607 төбө ыныс суоҕу (2010 с. 105 төбөнөн эбэх 0,3%), от ыйыттан 10073 төбө ыныр ыныс (2010с. 20 төбөнөн эбэх эбэтэр 0,2%). Ыныс суоҕуттан төрүөк аҕыана 8286 төбө, төрүөҕү ыныы 75,2% тэҥнэстэ. Сылгы аҕыана улуус үрдүгүн 12-ый түмүгүнэн 15285 төбөҕө тэҥнэстэ, быыбырыыннаах кэриэрүүттэн 198 төбөнөн эбэх, эбэтэр 1,3%. Сылгыттан төрүөк аҕыана 7029 төбө, төрүөҕү ыныы 75,8% тэҥнэстэ.

2011 сыл түмүгүнэн хаһаайыстыбалар барыа хорутаарын киэҥэрэн туран ыаҕаймыыллар 19008,48 тонна үүт маанна, от ыйыттан бааһынай хаһаайыстыбалар ыаҕыт үүтүгэр 30,6%, чаһынай хаһаайыстыбалар ыаҕыт үүтүгэр 67,4%, тыа хаһаайыстыбатын тэриллэрэ 0,15% ылыллар. Эт ыаҕыгар онгоһуута тыыннаах ыаҕаньыгын 3440,66 тоннаҕа тиийбиттэрэ, бааһынай хаһаайыстыбалар 27,8%, чаһынай хаһаайыстыбалар 54,9%, тыа хаһаайыстыбатын тэриллэрэ 17,2% ылыллар. Үүтү ыаҕаймыыллар ыйдааҕы быланна (19000 тонна) 100,0% туолла, эти онгоруу (3030 тыыннаах ыаҕаньыгын тонна) 113,6% тэҥнэстэ.

Сыл түмүгүнэн улууска 693 төбө сибиинньэ баар, бааһырыаннаах кэлэриллиннэр, оонньо сэтинньи ыйын жеребьевка онгорон сирдэрэн үлэлэтэллиллит.

Сир хамыыһыйатыгар уонсайа 193 дьыала көрүллүннэ, олоччоҕо – 175 чаһынай дьоннор, тэриллэлэр – 18.

Быстах бириэмэҕэ оруу арыыларын отчуурга КУМИ докумуон онгоһуллуутуттар быыстыы кыттыыны ылыыта.

«ОДНО ОКНО» МУНИЦИПАЛЬНАЙ УНИТАРНАЙ ТЭРИЛТЭ

Уонсайа 859 сир докумуона онгоһуллуна. Аҥаардаан уонсайа 396 сир, бас биллиҥ 169 сир.

Онтон 711 чаһынай дьон сирэ, 148 тэриллэлэр сирдэрэ. Чаһынай дьоннто ааҥнаан 138 уйаайба сирэ, 197 хотуна сирэ уонна атын ыаллардаах (мааһынын, уол.д.) 43 сир онгоһуллуна. Чаһынай дьоннто чаһынай бас биллиҥэ 17 уйаайба сирэ, 151 хотуна сирэ уонна 1 маҕаһынын сирин докумуоннара онгоһуллуннулар.

Тэриллэлэргэ 148 сир докумуоннара онгоһуллуннулар, 212 Улуустааҕы сир хамыыһыйатта 2011 сылга барыа. 212 сайабылыаннаа кинрбиттэрэн чаһынай дьоннортон 198 сайабылыаннаа 14 тэриллэ сирдэрэ.

Улууска 176 бааһынай хаһаайыстыба баарыгаан 2011 сыл түмүгүнэн 125 к/х оттуур хотуналарын туһ бас биллиҥэ ылыллыан таһыынна, сорох бааһынай хаһаайыстыбалар бааһыыстыра ылыллар, сорох бааһынай хаһаайыстыбалар кыһалыыллар. Оны таһаарыы докумуоннарын онготорорго олох

(Саҥалыына. Иннин хаҥыат 2-с стр, кир).

ВЕТЕРИНАРНАЙ УПРАВЛЕНИЕ

Чурапты улууһун ветеринарнай управлениетэрин уруккуттан 124 үлэлиитэлэр, 93 ветеринар идэлээх, оттон ыанньыксыт ветеринаттар 31 киһи, ветфельдшер 37 киһи, 5 молодой ветфельдшер. Бөлүүхүгэ сылга аналы государственнай ветеринарнай контроль үлэлэр кэнчээри, лаборатория аналлаах, ыстанция уларыйа сылдьар. Бөлүүхүгэ сылга күн туруттан ветеринарнай управлениеҕэ 26000 ыстах суоҕу, оттон 8908 тэбэ ыанньыксыт, 13596 тэбэ сылгы, биэтэ 8188 тэбэ, 681 тэбэ сибиэнньэ, 70 түүлэх ыстыт, 6899 кэтэр, 1451 тэбэ от уонна 546 тэбэ куоска регистрацияламмыта.

Сылы дьаһалтан кэлэҥҥэнэ бөлүхтэннэ: 33138 ыстах суоҕу, оттон 9877 тэбэ ыанньыксыт, 18197 тэбэ сылгы, биэтэ 8105 тэбэ, 1282 тэбэ сибиэнньэ, 270 түүлэх ыстыт, 9754 кэтэр, 1451 тэбэ от уонна 546 тэбэ куоска. Чураптыы улууһун улуустан ыанньыксыт суоҕу тэрийэн 8216 тэбэ, ыраатан 7115 тэбэ ыстах, 1101 тэбэ ыраатан, өйдөрө 14 тэбэ, мертворожденнай 194 тэбэ, ыраатан ыанньыксыт 8008 тэбэ. Сылгы ыраатан 4791 тэбэ оттон аборт 57 тэбэ, 29 тэбэ мертворожденнай, ыраатан убайа 4707 тэбэ.

Сылгыгыа суох ыарыыттан ыстах суоҕуттан 11 тэбэ өлүү, оттон 6 тэбэ бөлүхүлэх ыарыы, ол эбэтэр ис ыарыыттан 7 тэбэ, сотон 4 ыарыы, тоҥхор уоҕайдан 2 тэбэ ыарыы, обмен вещества ыстыы суоҕу, уҥа түүлүттэн 4 улахан тэбэ, ыстыы туттарыллыбат 4 ыарыы, 75 тэбэ сөл-бу ыраас эмиҥнэрэлэн, кэпсиэй кэрүүтэн, ыраас обаатыс одуулуур. Бөлүүхүгэ 10 ый түүлүгүнэн 100 тэбэ өлүү. Сылгы өлүүнүн бөлүүхүгэ 38 тэбэ, оттон 1 тэбэ бөлүхүлэх убайа. 2 улахан сылгы ыраатыннарыллыбат, 15 тэбэҥҥэ. Болуотур, Сайсарын, Хаҥалас өлүүлэрэ бөрөлөр тарыллыбыттар, 21 тэбэ ыраас тэриллэ суох бөрөлөрө ыраатыллыбыттар.

2011 сылга ветеринарнай экспертиза отделынан бөлүхүгэ 281,2 тонна ыстыы эти, 45,3 тонна убайа (улахан сылгы) эти уонна 12 тонна сибиэнньэ эти экспертизаланна, этэннэрэ эмиҥнэрэ кэрдиллэн этэ ыстыы. Бу ыраатан 1,32 т ыстыы эти лабораторнай анализтыы түүлүгүнэн уонна этэ бөрөлөрө кэнчээри этэ ыстыы. Уонна этэ бөрөлөрө кэнчээри түүлүгүнэн ветеринарнай управлениеҕэ 26000 ыстах суоҕу, оттон 8908 тэбэ ыанньыксыт, 13596 тэбэ сылгы, биэтэ 8188 тэбэ, 681 тэбэ сибиэнньэ, 70 түүлэх ыстыт, 6899 кэтэр, 1451 тэбэ от уонна 546 тэбэ куоска регистрацияламмыта.

Сылгы дьаһалтан кэлэҥҥэнэ бөлүхтэннэ: 33138 ыстах суоҕу, оттон 9877 тэбэ ыанньыксыт, 18197 тэбэ сылгы, биэтэ 8105 тэбэ, 1282 тэбэ сибиэнньэ, 270 түүлэх ыстыт, 9754 кэтэр, 1451 тэбэ от уонна 546 тэбэ куоска. Чураптыы улууһун улуустан ыанньыксыт суоҕу тэрийэн 8216 тэбэ, ыраатан 7115 тэбэ ыстах, 1101 тэбэ ыраатан, өйдөрө 14 тэбэ, мертворожденнай 194 тэбэ, ыраатан ыанньыксыт 8008 тэбэ. Сылгы ыраатан 4791 тэбэ оттон аборт 57 тэбэ, 29 тэбэ мертворожденнай, ыраатан убайа 4707 тэбэ.

Сылгыгыа суох ыарыыттан ыстах суоҕуттан 11 тэбэ өлүү, оттон 6 тэбэ бөлүхүлэх ыарыы, ол эбэтэр ис ыарыыттан 7 тэбэ, сотон 4 ыарыы, тоҥхор уоҕайдан 2 тэбэ ыарыы, обмен вещества ыстыы суоҕу, уҥа түүлүттэн 4 улахан тэбэ, ыстыы туттарыллыбат 4 ыарыы, 75 тэбэ сөл-бу ыраас эмиҥнэрэлэн, кэпсиэй кэрүүтэн, ыраас обаатыс одуулуур. Бөлүүхүгэ 10 ый түүлүгүнэн 100 тэбэ өлүү. Сылгы өлүүнүн бөлүүхүгэ 38 тэбэ, оттон 1 тэбэ бөлүхүлэх убайа. 2 улахан сылгы ыраатыннарыллыбат, 15 тэбэҥҥэ. Болуотур, Сайсарын, Хаҥалас өлүүлэрэ бөрөлөр тарыллыбыттар, 21 тэбэ ыраас тэриллэ суох бөрөлөрө ыраатыллыбыттар.

2011 сылга ветеринарнай экспертиза отделынан бөлүхүгэ 281,2 тонна ыстыы эти, 45,3 тонна убайа (улахан сылгы) эти уонна 12 тонна сибиэнньэ эти экспертизаланна, этэннэрэ эмиҥнэрэлэн, кэпсиэй кэрүүт

ӘҺӘРДӘЛИИБИТ !

Күнду кэргэммин, ааҕыытын, эйэҕэстин, уланбытын, күүгүнүгүн **Петр Александрович СЕДАЛИЩЕВЫ** 55 саастын туолбуккунан эйэрдэлиибит!

Баҕарабыт эйэҕэстин эрчимин, чэпчэки доруобуйаны. Санаабытын барыта сатаан истин, толкуйдаабытын туола туруун диэн алтыспытын аныыбыт.

Кэргэнин, хотунун, оҕолорун, кийиитин, биргэ төрөөбүттэрин, кинилэр оҕолоро, сиэннэрин; Кривошалкиновар, Майатин Никифоровтар.

***

Ытыктабыллаах коллегабытын **Федор Спартакович ЧИЧИГИНАРОВЫ** олоҕун орто омуҕуттаныгар нс сүрэхпиттэн эйэрдэлиибит!

Биһиги туспутугар кыһамныын; болҕомтон, үтүө сүбэ-ииин маҥтаабытын тиэрэбит. Баҕарабыт үтүмэн үтүө үөрүүгү, чэпчэки-чэбдик доруобуйаны, эстибэт эрчимин, уоттаах билиибэт үчүн дьолоох олоҕу.

Эйэҕэстин кытта «Дорожник» ХЭТ, «Профстрой» ХЭТ коллективтара.

БИЛИЭТТЭРИ ТЭРИЙИЭ

ИП Капакинов К.М.
Оказываю следующие услуги:
– Составление и сдача налоговых деклараций по 300 рублей;
– Составление и сдача отчетов Пенсионного фонда по 300 рублей.
Адрес: с. Чурапча, ул. Ленина, 32 (здание Росгосстрах). Тел.: 8-914-223-42-37, 41-622 (раб.).

***

Продается УАЗ м/д 2010 г.в.
Тел. 26-834, 8-914-276-30-89.

МАХТАНАБЫТ

Тапталлаах кэргэним, күн-күбэй иҥэбит, эйэҕэс эбээбит, Хайаҕыс нэйилиэгин олохтооҕо, Хоту кэйэрэллүү кытыллааҕа, сабаҕэс бочуоттаах үлэлиитэ **Варвара Николаевна ФЛЕГОНТОВА** күн сириттэн букатыннаахтык барбытыгар, тиҥэх суолтаар аҕаларга уган комөҥүт, өйөбүлгэт иҥин «Хайаҕыс нэйилиэгэ» МТ баһылыгар А.П. Дорофеевка, ааҕыыт табаарыһыгар М.М. Монастыревка, Хайаҕыс орто оскуолатыгар (дир. Ф.И.Борисов), кыраҕыстар сэбиэттэрин председателигэр Н.А.Окоемшинковка, убайбытыгар Г.Г.Кузьминтан, ааҕыыт табаарыстарыгар, бырааттарбытыгар П.Н.Каженкиттэн, В.П.Кириллиннэн, иҥэбит чугас дьүөгэлиэр М.Н. Кириллиннаа, уолбут табаарыһыгар И.Н. Протасовка, ыкса ыалбытыгар, ааҕыыт биргэ үөрэммитигэр М.С. Саввинаа, Хаптаргаа эйэлээхтигэр В.А. Дьячковскаяҕа, С.А. Игнатьевааҕа, күүгүнүгүүгэр Н.Н. Дьячковскайдан, кыыстыгар биргэ үлэлиир дьүөгэлэригэр, «Кэрэҥэ» Сиинньаан кинин, Хаптаг дьаһаллаах коллективтарыгар, чугас дьүөгэлэригэр, биргэ үөрэммиттэригэр диринҥник махтанабыт.

Кэргэнэ, оҕолоро.

Ытыктыыр сахстара, тыыл, үлэ ветерана, коммунистическай үлэ ударника, 6 оҕо ийэтэ, эйэҕэс сиэн тапталлаах эбээтэ, Дьокуускай куорат олохтооҕо

ФОМИНА Акулина Петровна

ыраахан ыарыытан олохтон туораабытынан кыайыгар, «Кэскил» үйэлээх сэбиэдиссэйигэр Анастасия Афанасьевна Григорьевааҕа, кини дьиэ кэргэнигэр дирин кутурҕаммытын тиэрдэбит.

90 саастаах кырдьаҕас эдьиийдэрэ, тыыл, үлэ ветерана Е.Е. Гаврильева, А.Е. Степанова, М.М. Дьячковская, кинилэр оҕолоро.

Тапталлаах ийэтэ, потребкооперация, үлэ ветерана

РОМАНОВА Анастасия Петровна

үйүн ыраахан ыарыытан олохтон туораабытынан уолдар, кийиитигэр, сиэннэригэр, барыа аймахтарыгар, биэдэр дьонуттар кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Маарыкчаннааҥы ПО бырабыланныыта, ветераннарын сэбиэтэ.

Горнай улууһун Бэрдьигэстээх нэйилиэгин олохтооҕо

АЛЕКСАНДРОВА Альбина Яковлевна

ыраахан ыарыытан олохтон барбыттарын хаһыйыгэр, Мугудай участковай быраһыгар Татьяна Яковлевнаҕа, күүгүнүгэр Василий Изотович Неустроевтарга, кинилэр дьиэ кэргэннэригэр, аймахтарыгар дирин кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Мугудай участковай больницатын коллектива.

Чурапчы нэйилиэгин олохтооҕо

СЕРГЕЕВ Николай Викторович

үйүн, ыраахан ыарыытан олохтон туораабытынан баттыгар Любовь Викторовна Антипинаҕа, эйэлээхтэр Татьяна Викторовна Поповаҕа, кыыһыгар Натальяҕа, уолдар Викторҕа, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Чугас ыаллара Е.Д. Захарова, М.Н. Сивцева, А.К. Афанасьева, Н.К. Артемьева, Ордаховтар, Ноевтар дьиэ кэргэттэрэ.

Ытык-мааны Чурапчы олохтоохторо! Аҕаалаччылар күүтэрдэрин туоруоҥ, баҕа санаа Айыыдыыта, ФЭН-ШУЙ маастара

СНЕЖАНА ТИХОНОВА – АЙЫЫНА

сааскы алыптаах «ХАРЧЫ уонна БИЗНЕС ФЭН-ШУЙА» диэн семинарыгар ыҥырабыт!

тохсуннэу 28 күнэ 17.00–21.00ч., тохсуннэу 29 күнэ 12.00–16.00ч.

Семинар темалара: Харчы кэлэрин күүһүрдүү ньымалара. Иччилээх кумааһынньык кистэлэҥэ. Үлэлиир сир, маҕаһын миэстэтин талаан. Тэриллэ баҺылыгын, үлэһиттэр кабинеттара. Харчы кола. Харчы мантралара, сиэрдэрэ-туомнара.

Илиитигүөрэх кистэлэҥнэрин баҺылаатахтыына эйэ ийиитэ уйулҕыт уйуктуоҕа, олоххут киэркэйиэҕэ, бэйэҕэ эрэл үөскүөҕэ!

– Маны сиппитэ-хоппута – үлэтэ суох дьахтар, онтон билиитин аатырбыт сурунаал сүрүн редактора.

– Маны сиппитэ-хоппута – саната туоллаа да ис буолбат, кэргэнин сүгэрбит огдообо, онтон билиитин Саха сирин таҺымнаах тэриллэтин ситиһиилээх салайаччыта.

– Маны сиппитэ-хоппута – үрдүк үөрэх кыһатыттан үүрүллүбүт устудьуон, онтон билиитин хас да улахан маҕаһынын салайаччыта.

Ол эбэтэр эйэ ийиитэ эмиэ маннык ситэр-хотор айылгыыллаахтыр!

Чэпчэтиилэр көрүдьэлэр (биир күн сылдьаччылаҕа чэпчэтии көрүлүбэт):

– 20% – дьүөгэлэргэ (дьүөгэйин ыҥырдаахтына хас биирдиитигэр чэпчэтии көрүлүөр) уонна биир дьиэ кэргэннээхтэргэ;

– 25% – Айыына семинарын урукку истээччилэригэр;

– 30% – тохсуннэу 23 күнүгэр дылы билет ылбыттарга;

–40% – тохсуннэу 28-29 күннэригэр төрөөбүт күннээхтэргэ;

– 40% – пенсионердаҕа, устудьуоннаргa;

– 40% – эйбэх оҕолоох төрөппүттэргэ.

Тиэтэйиҥ! Билиэт ахсаана хааччахтаах (20 киһи), ол иҥин сибилигин эрийиҥ.

Билиэттэри эрдэттэн ылыахтыыны эйиги бастакы эрдэккэ миэстэ ылар бырааттанаҕыт.

Билиэттэри атыылыыр, уурар тел: 8-914-101-25-88, 8-914-100-99-10.

Кэриэстэбил

КҮНДҮ КИҺИБИТИН АХТАБЫТ, СУОХТУУБУТ

Күнду күн-күбэй иҥэбит, эйиийбит, баттыбыт. Россия үөрэҕэйдиитин туйгуна, СР үөрэҕэйдиитин бочуоттаах ветерана, Болугур нэйилиэгин бочуоттаах гражданина **Ирина Ивановна НОЕВА** ыраахан ыарыытын күн сириттэн барбыта тохсуннэу 4 күнүгэр 1 сыла буоллаҕа.

Ирина Ивановна Ноева 1947 сылларыгар Анна Афанасьевна уонна Иван Михайлович Ноевтарга колхозтаах дьиэ кэргэнигэр иккис оҕонан төрөөбүтэ. Оҕо саҥа чэпчэки буолбатах этэ. Эрдэ тулаайах хаалан олох кыһалҕатын билбитэ, аҕатэрдэ аҕан ийэтэ ыарыһах буолан, кини эбэлигэр Мотрена Герасимовна Ноевааҕа сыстан сылдьыбыта. Лоомтукаҕа педагогическай орто үөрэх кыһатын 1969с. бүтэрэн, эрдэ үлэһит буолан ийэтигэр, баттыгыттан ыраатыыр тиэтэх буолбутэ.

Ийэбит Ирина Ивановна 1969с. Мынаараайы уолуттар, ааҕыыттар Федор Гаврильевич Гермогеновка кэргэн тахсыбыта. Биһиэхэ, 3 уолу күн сириэгэр көрдөрбүтэ. Иккилээх ааҕыыт 31 сыл тухары сүүрдэх илиэхтик олорбуттара, ааҕыыт 2000с. ыраахан ыарыыттан орто дойдуттан барбыта. Ийэбит соҕотох хаалан да барын биһиэхэ аймаммыттан биллэрбэтэҕэ, ааҕыытын суохтаатын курдук оҕолорун комо-тирэх буолбута.

Аймахтара Ирина Ивановнаны таптаан Өрүүсэ диэн аттыыллара. Күнду кийибит Өрүүсэ 3 оҕо тапталлаах ийэтэ, 4 сиэн эйэҕэс эбээтэ этэ. Оҕолорун, сиэннэрин туйгар ис сүрэхпиттэн кыһаллан, барыларыгар күүс-көмө, сүбэ-ама буолара.

Аймахтарыгар барыбытыгар үлэтиэн-хамнаһынан эрдэ буолбакка олоххо билиитиэн хоолбур буолара, үтүө сүбэлиирэ, сахалыыбытын үлэстэр, тумус туттар кийибит этэ. Дылыра хаан ыйааҕа уларыйбат сокуон буолан, күнду кийибитин ыраахан ыарыы буулаан иҥэн барда. Хас биирдиибитигэр тоҕо да ыраахан буолтун иҥин, кини сиэ олорботох оҕолоругар оҕолоро, сиэннэрэ салгыылаардаан биэ эрдэлээх буолан, күүспүтүгэр күүс, сонаабытыгар санаа эбиитэр.

Бийиит Ирина Ивановнабыт хэнчээри ыччаты иитиигэ туох баар күүһүн-кыаҕын уран, хара барыар диэри «Гуорахчаан» үйэлээгин сэбиэдиссэйинэн үлэлэппитэ. Кини 41 сыл устатын үтүө суобастаахтык оскуолаҕа киириэн иннинээҕи саастаах оҕолору иитиигэ үлэлэппэтэ. Туох да олуна суох Мынаараайы нэйилиэгин ыччатын анаа кини салайар үйэлээгин иитиитин аастыта, олоххо маанайы биллиннэ-көрүүнү, сайдыыны ылбыта.

Бу үлэлэри кэмигэр диэн кыһалҕатын ойдоон, сайыннты кэмиэ үйэлээгин дьыстигэр «Эрэл» диэн нэйбатин оҕолорго лаҕыры 1997 сылтан 2009 сылга диэри тэрийэн үлэлэппитэ. Ыалдьар оҕолор дьиэлэриттэн тэйэллэрэ, кинилэри көрүүстүн эпиэпиэстэрэ дьиэнэ-уоту баланнаан буоҕун, хас биирдии оҕоҕо ийэлии истиитник сыһыаннаһара. Бэйэ сайын уопуска диэн ылбакка тус үйэлээх бүттэр эрдэ, аны лаҕыр оҕолорун кэтэллэриэр дьиэнэ-уоту баланнаан